

POVIJEST

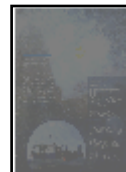
BRODOLOM MIJOKA

NEKI ARTEFAKTI
UPUĆUJU NA TO DA
JE DIO PREDMETA
S MIJOKE ZAPLI-
JENJENI TERET S
GAGLIANE GROSSE

■ Projektom izložbe "Brodolom
Mijoka – probuđena tajna
murterskog mora" može se
sagledati cjelokupan inventar
nalaza s brodoloma i povijest
istraživanja, budući da su
obuhvaćeni i nalazi iz privatnih
zbirki i drugih muzeja

PROBUĐENA TAJNA MURTERSKOG MORA

104 | SCUBAlife.hr | OŽUJAK 2019.

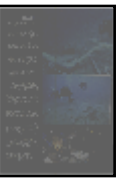
OVA IZLOŽBA POČETAK JE SURADNJE IZMEĐU MUZEJA GRADA ŠIBENIKA I HRVATSKOG RESTAURATORSKOG ZAVODA, A U PLANU JE I ZNANSTVENA OBRADA CJELOKUPNOG MATERIJALA TE OBJAVA PUBLIKACIJE KOJOM ĆE SE U PUNOM SVJETLU PREDSTAVITI JAVNOSTI OVO JEDINSTVENO NALAZIŠTE HRVATSKOG PODMORJA

PIŠE: Vesna Zmaić - Kralj
 FOTOGRAFIJE: Valerio Baranović, Jerko Macura, Igor Miholjek, Robert Mosković

U Muzeju grada Šibenika 20. prosinca 2018. otvorena je izložba pod nazivom "Brodolom Mijoka – probudena tajna murterskog mora". Glavni organizator izložbe je Muzej grada Šibenika u suradnji s Hrvatskim restauratorskim zavodom pod pokroviteljstvom Ministarstva kulture i grada Šibenika, a autorice izložbe su Vesna Zmaić Kralj (magistrica arheologije, viši konzervator – arheolog u Odjelu za podvodnu arheologiju, HRZ) i Marina Lambaša (Muzej grada Šibenika). Izložba kroz edukativan pristup i primjenu inovativnog dizajna vodi kroz projekciju i priču o podvodnim arheološkim istraživanjima brodoloma Mijoka kod Murtera te kroz zbirku predmeta prikupljenih tijekom istraživanja. Tako je i široj publici omogućen uvid u metodologiju i kompleksnost istraživanja arheološkog nalazišta na morskoj dubini od 40 metara, u raznovrsne predmete koji su bili u uporabi ili kolali kao trgovačka roba od obrtničkih centara Europe do Venecije i plovnim putem duž istočnog Jadrana te o potencijalnim opasnostima koje su na tom putu vrebale u 16. i početkom 17. stoljeća. Nalazište je otkriveno 1970-ih godina kada preko njega prelazi koča i s dna podiže dio tereta broda. Većini izvađenih predmeta se izgubio trag, no neki od njih pronašli su mjesto u privatnim zbirkama i danas nam

Radni brod Teta Šara služio je podvodnim arheolozima za istraživanje ovog brodoloma

OŽUJAK 2019. | SCUBALife.hr | 105

POVIJEST

svjedoče o bogatstvu tereta kojeg je brod prevezio. Otudivanje predmeta se i dalje nastavilo sve do prijave nalazišta arheolozima 2002. godine kada se u površinskom sloju pijesku moglo vidjeti samo manje željezno sidro i ostaci drvene ambalaže. No, već prvi arheološki zahvati dali su naslutiti da dublji slojevi pijeska kriju brojne ostatke vrijednog tereta. Zahvaljujući financijskoj potpori Ministarstva kulture RH od 2006. do 2012. godine provedena su podvodna arheološka istraživanja Odjela za podvodnu arheologiju Hrvatskog restauratorskog zavoda. S obzirom na radnu dubinu od 40 metara, istraživanja su se provodila pomoću plinske mješavine obogaćene kisikom (Nitrox, EANx) kojom je ronionicima bio omogućen dulji ostanak na dnu, a zaroni su bili sigurniji. Prilikom prvih istraživanja primjenjivala se uobičajena arheološka metoda iskopa vodenim sisaljka unutar dokumentacijskog mrežišta, a nalazi i vidljive strukture na dnu su se dokumentirali na licu mjesta. No, pokazalo se da je za prikupljanje izrazito sitnog materijala u pijesku na tolikoj dubini neophodan dodatni pregled istraženog sloja, stoga su se prilikom iskopa na krajeve vodenih sisaljki postavljale vreće za prikupljanje pijeska koje su se zračnim balonima slale na površinu. Na kopnu se pijesak temeljito prosijavao i tako se prikupila velika količina predmeta koja je doprinijela jasnijem sagledavanju cjelokupne slike nalazišta.

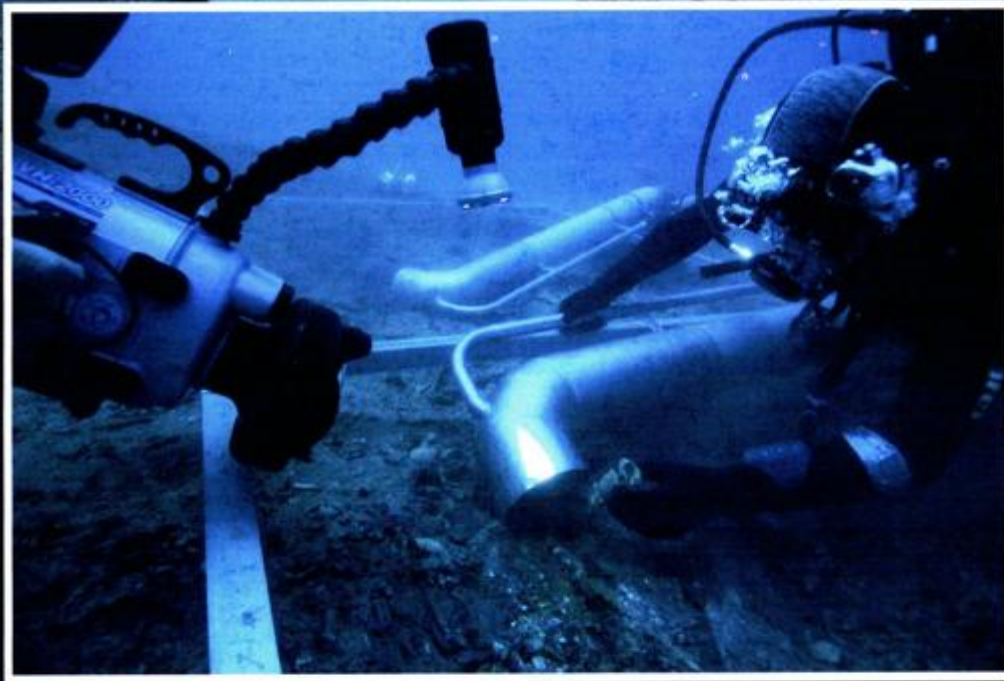
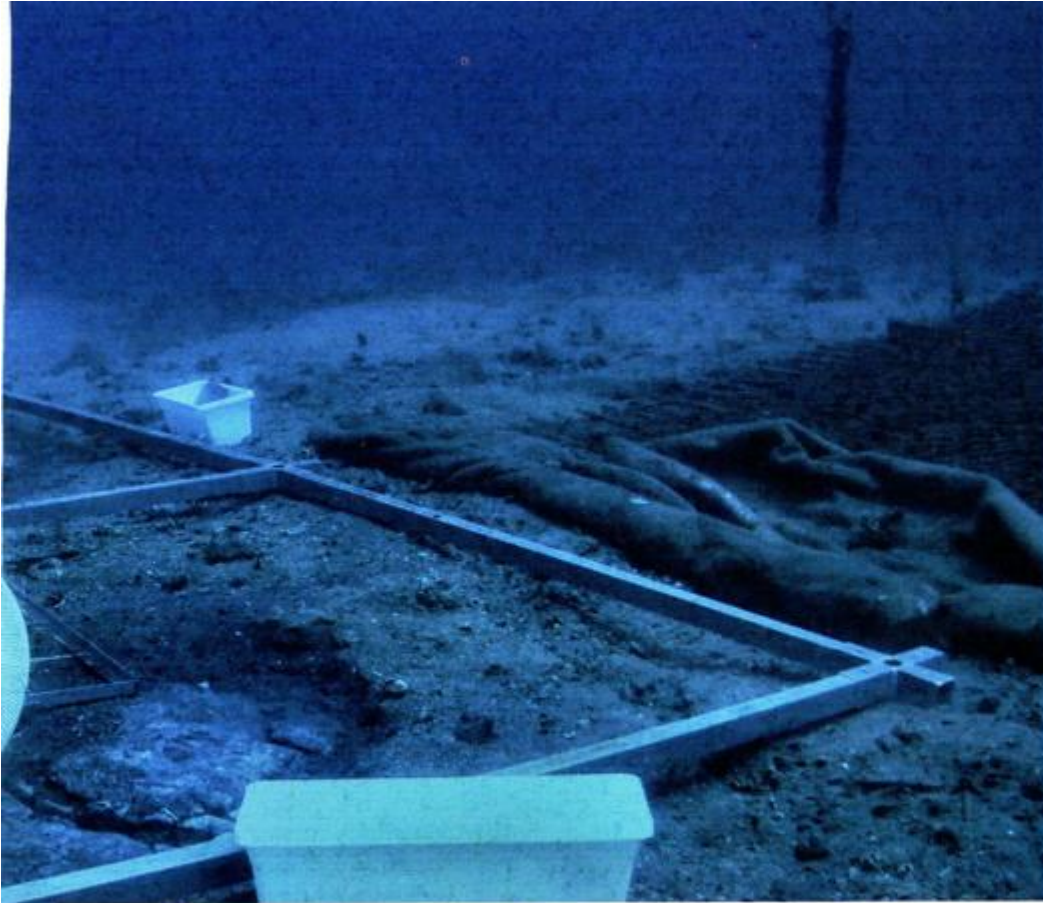
Većina predmeta pripadala je 16. stoljeću, a najkasnije datirani nalazi su ukazivali da je riječ o podvodnom nalazištu s početka 17. stoljeća, brodolomu novovjekovnog razdoblja koji se može pribrojiti već poznatim brodolomima poput svetog Pavla kod otoka Mljeta, Gnalića kod Biograda, Bisaga kod Kornata te onima iz dubrovačkog podmorja: Brsečina, rta Ratac na Koločepu, Sudurad na Šipanu i Drevine u Koločepskom kanalu te mnogim drugima do sada ubiciranim, no nedovoljno istraženima. Navedeni brodolomi svojim sve većim brojem ukazuju na živu pomorsku trgovinu koja se duž istočnojadranskog plovnog puta odvijala u periodu od 16. do 18. stoljeća. Za nju je zaslužan položaj Venecije na sjeveru Jadrana, jedne do najvećih trgovačkih luka i pomorskih sila tog vremena i njena prevlast nad gotovo cijelom Dalmacijom kroz koju je prolazio pomorski put, kao i djelovanju Dubrovačke Republike, gotovo jednako važne pomorske sile s velikom flotom i vlastitom trgovačkom mrežom. Pomorski putevi koristili su povoljne struje držeći se obale i kanala između otoka, zaštićeni od otvorenog mora i

■ Podvodna arheološka istraživanja 2006. godine

■ Otvorenje izložbe "Brodolom Mijoka – probuđena tajna murterskog mora" u Muzeju grada Šibenika 20. prosinca 2018. godine bilo je dobro medijski popraćeno i izazvalo je pažnju šire javnosti

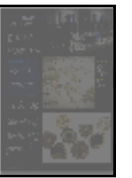
■ Glavni organizator izložbe je Muzej grada Šibenika u suradnji s Hrvatskim restauratorskim zavodom pod pokroviteljstvom Ministarstva kulture i grada Šibenika, a autorice izložbe su Vesna Zmaić Kralj (magistrica arheologije, viši konzervator – arheolog u Odjelu za podvodnu arheologiju, HRZ) i Marina Lambaša (Muzej grada Šibenika)

vjetrova s brojnim sidrištima i lukama za prenočišta i opskrbu te istaknutim točkama na kopnu pogodnim za orijentaciju. No, plovidba je i dalje bila nesigurna, a brojni ostaci brodoloma uz podvodne grebene i pličine ukazuju na izrazito opasna mjesta tijekom oluja i nevremena. Česti uzroci nesreća bili su i napadi domaćih razbojnika na moru, između ostalog i Uskoka, neobično vještih pomoraca koji su teške uvjete na moru najčešće okretali u svoju korist. Prema brojnim naznakama upravo bi brodolom Mijoka mogao predstavljati ostatke jednog potonulog uskočkog broda.

USKOCI

Uskoci su se kao potencijalna opasnost na Jadranu pojavili 1533. godine i tijekom osamdesetak godina nanijeli toliko štete i problema mletačkim i drugim brodovima da se u jednom mletačkom izvješću 1602. godine spominje da se ni jedan brod ne može pojaviti između Mljeta i Istre, a da ne upadne u uskočke ruke. Upravo su u labirintu zadarsko-šibenskih otoka poznati napadi Uskoka na malim i brzim brodicama, kao i njihovi upadi na teritorij pod turskom okupacijom. Opasnost od Uskoka se pokušala okončati poslanjem carskog povjerenika Josipa Rabatte u Senj i njihovim progonom, što se vremenski podudara s potonućem broda na pličini Mijoka. No, djelovanje Uskoka na moru se i dalje nastavilo, a u potpunosti je otklonjeno tek 1617. godine, nakon mirovnog ugovora između Venecije i Austrije te njihovim raseljavanjem u unutrašnjost

Iako je istraženo područje od 96 četvornih metara, koncentracija nalaza obuhvaćala je puno manji areal i ukazivala na plovilo duljine do 12 metara, znatno manje od uobičajenih trgovačkih brodova toga vremena koji su gotovo redovno bili opremljeni s više brodskih topova i velikih sidara te drugom opremom u skladu sa strogim pravilima pomorske trgovine tog doba. Ostaci slične opreme na dnu nisu pronađeni, a željezno sidro tipa kotva (mačak) duljine tek 160 centimetara, jedino do sada pronađeno na nalazištu, moglo je služiti samo kod manjih i laganijih brodice plitkog gaza poput uskočkih fusti, gajeta ili leuta. Ove brodice su se mogle pokretati na vesla ili snagom vjetra, a njihova brzina, pokretnost i sposobnost da plove bez vjetra te mogućnost da djeluju u plitkim vodama učinile su ih idealnim za brze i iznenadne borbene akcije protiv turskog i mletačkog brodovlja, a služile su i za prijevoz

POVIJEST

tereta, plijena i ljudi. U pet arheoloških kampanja skupljena je velika zbirka predmeta iz 16. i početka 17. stoljeća, a imajući u vidu vrlo dragocjenu robu i raznovrstan novac na omanjem plovilu, teško se oteći dojmu da je riječ o plijenu, odnosno robi otuđenoj prilikom napada na druge trgovačke brodove. Na to ukazuju i serije predmeta poput britvi, svijećnjaka, praporaca i pribadača, kao i staklarski proizvodi, višebojne perle i ogledala istovjetni materijalu pronađenom na brodolomu kod otočića Gnalića udaljenom tek desetak nautičkih milja sjevernije. Tako se pretpostavlja da su lako mogli potjecati upravo s toga broda.

GAGLIANA GROSSA

Prema arhivskim podacima trgovački je brod Gagliana Grossa krajem 1583. godine doživio havariju kod otočića Gnalića u vodama Biograda (Zara Vecchia) dok je prevozio bogat teret iz Venecije prema Carigradu. Vlasnici i osiguravatelji robe su u siječnju 1584. uputili molbu mletačkom duždu da pošalje galiju koja bi mogla zaštititi izvađeni teret s broda kako ne bi postao plijenom Uskoka. Vrlo vjerojatno je molba upućena zbog opravdanog straha, što bi dalo naslutiti da je dio predmeta s Mijoke mogao biti zaplijenjeni teret s Gagliane Grosse.

Ostali materijal predstavljao je mahom luksuzne i vrijedne predmete, od onih za svakodnevnu uporabu poput noževa, pribora za jelo, britvi i ogledala, do sofisticiranih instrumenata i proizvoda koji su predstavljali pravu inovaciju za ono vrijeme: mjedjenih lokota sa šifriranim mehanizmom, dvostranih tehničkih pisaljki, džepnih sunčanih satova, naočala i nautičkih instrumenata. Ukrasnu robu i dekorativne predmete činile su male mjedjene i kositrene kutije raznih oblika i namjene, prstenje ukrašeno poludragim kamenjem, perle od koralja, češljevi od rozevine i aplike u obliku rozeta. Dio tereta činili su zlatarski alat i sirovine za izradu nakita: brusovi i rašpe, mramorne pločice za određivanje karatne vrijednosti zlata, žlice za doziranje sirovine, keramičke matrice za izradu nakita, srebrne granule za granulaciju i kristalizirani pirit te precizne vage u kutijama od mjedjenog lima s utezima. Prema navodima, na dnu su ležale i kožnate vrećice sa zlatnim prahom koje su se pri dodiru raspadale, a prah bi nestao u pijesku. Na brodolomu je pronađen različiti novac: venecijanske brončane kovanice, srebrni poljski, ugarski i osmanski novac te zlatna

■ **GORE:** Ova izložba je javnosti omogućila uvid u kompleksnost istraživanja arheološkog nalazišta na dubini od 40 metara

■ **LIJEVO:** Novovjekovni brodolomi na istočnom Jadranu i obrtnička te trgovačka središta Europe

■ **DOLJE:** Sunčani satovi u pozlaćenim mjedjenim kućicama

■ GORE:
Poziranje za fotografiju na radnom brodu nakon zarona

■ LIJEVO:
Brončano prstenje s poludragim kamenjem

■ LIJEVO:
Zlatarski pribor, vage i utezi iz privatne zbirke

ugarska forinta iz 1587. koja je potvrdila priču o zlatu na brodolomu. Budući da je veći dio novca već u doba brodoloma bio izvan optičaja, potonuće je datirano u početak 17. stoljeća na osnovu predmeta s oznakama obrtnika grada Nürnberga, glavnog europskog središta za trgovinu i proizvodnju luksuzne robe i znanstvenih instrumenata. Riječ je o preklopnim sunčanim satovima od bjelokosti s istaknutim imenom konstruktora Hansa Milera te sličnim uređajima smještenih u pozlaćena kućišta od mjedi s oznakama majstora Lenonharta Millera. Izuzetan primjerak takvog sata s kućištem ukrašenim natpisom i uputama za upotrebu nosio je oznaku Hansa Tuchera. Dataciju su potvrdili brojni mjedeni žetoni za računanje s imenom Hansa Schultesa II, majstora koji je djelovao od 1586. do 1603. i mali mjedeni model topa iz privatne zbirke s istaknutom 1601. godinom. Metalni predmeti su, dakle, potjecali iz obrtničkih radionica Nürnberga i drugih njemačkih gradova poput Lübecka i Augsburga, a staklo iz poznatih radionica otoka Murana.

Ti su proizvodi iz Europe dolazili kopnenim putem preko alpskih prolaza do Venecije gdje se teret nadopunio staklarskim proizvodima iz italskih radionica te nastavio morskim putem Jadranom prema sredozemnom tržištu. Međutim, teret nije sretno stigao na svoje odredište. Imajući u vidu vrlo dragocjeni teret i raznovrsne valute novca na omanjem plovilu bez ozbiljne artiljerije i opreme, u skladu sa strogim pravilima pomorske trgovine tog doba, malo je vjerojatno da je riječ o trgovačkom brodu, već o ostacima uskočke brodice potonule s bogatim plijenom. Stoga pred sobom imamo nesvakidašnju priču o dalekim gradovima, znanstvenom napretku, proizvodnji, trgovini, mletačkom pomorstvu i okršajima Uskoka na Jadranskom moru zaključanu u vremenu i prostoru na brodolomu kod pličine Mijoka.

POČETAK SURADNJE

Projektom izložbe "Brodolom Mijoka – probuđena tajna murterskog mora" može se sagledati cjelokupan inventar nalaza s brodoloma i povijest istraživanja, budući da su obuhvaćeni i nalazi iz privatnih zbirki i drugih muzeja. Izložba je tek početak suradnje između Muzeja grada Šibenika i Hrvatskog restauratorskog zavoda jer je u planu znanstvena obrada cjelokupnog materijala te objava publikacije kojom će se u punom svjetlu predstaviti javnosti ovo jedinstveno nalazište hrvatskog podmorja.